

Digiajasta ikuisuuteen eli mitä kulttuurista kannattaa säilyttää
13.12.2011, Kiasma
Janne Mäkelä
Yhteenvedo seminaarista

Suomen Jazz & Pop Arkiston johtaja toivotti Digiwiki-ryhmän puolesta puhujat ja yleisön tervetulleeksi seminaariin. Mäkelä esitteli lyhyesti Digiwikiä ja päivän ohjelmaa ja ounasteli, että olemme kaikki viisaampia viiden tunnin ja viidenkymmenen minuutin kuluttua.

Ylikirjastonjohtaja Kai Ekholm esitteli Kansalliskirjaston toimintaa ja pohti sen asemaa suhteessa digitaaliseen maailmaan. Kirjan kriisiä on povattu pitkään, mutta esimerkiksi internetissä kirja on edelleen suosituin myyntiartikkeli. Kirja ja verkko toimivat rinnakkain. Toisaalta muistiorganisaatioilla on suuria haasteita, kun aineistoja pitäisi saada enemmän verkkoon. Käyttäjäkeskeinen ”vapaa maailma” ja kaupallisten tahojen ja musitiorganisaatioiden lakisääteinen ”toinen maailma” eivät kohtaa. Tekijänoikeuksiin ja lisenssitoimintaan olisi syytä saada uudistuksia. Lisäksi Ekholm kuulutti muistiorganisaatioille verkon palveluasenteen omaksumista.

Puheenvuoron jälkeen käydyssä keskustelussa Ekholm sanoi, että Kansalliskirjasto voi olla maailmojen välisessä sillanrakentamisessa edelläkävijä, onhan sillä muutenkin merkittävä rooli suomalaisessa muistiorganisaatiokentässä.

Agricola-historiaverkon toimittaja, kulttuurihistorioitsija Tapio Onnela maalaili kuvaa niistä haasteista, joihin historian tutkijat tulevaisuudessa törmäävät. Entä jos kaikki aineisto on kadonnut ja on koittanut ”digital dark age”? Digitaaliset aineistot ovat alttiita vaurioille ja hävikille. Aineistoja täytyy jatkuvasti kopioida ja virkistää. Tallennealustat vanhenevat ja yhteensopivuudet tuottavat ongelmia, hyvänä esimerkkinä vaikkapa NASAn vanhat kuvamateriaalit. Lisäksi aineistoja kuten tekstiviestejä ja sähköposteja tuhotaan, kun niiden arvoa ei ymmärretä.

Yhtä suuri kauhukuva on, että kaikki aineisto säilyy. Jo nyt sähköistä massaa on valtavasti. Jälkimmäisessä uhkakuvassa oleellista on kehittää teknologiaa, jonka avulla aineistoa pystytään hallitsemaan.

Ennen lounasta tarjolla oli kaksi tietoisuutta muistiorganisaatiohankkeista. Museoalan kehittämisosaston johtaja Elina Anttila kertoi tuoreesta Museo 2015 -hankkeesta. Tavoitteena on kartoittaa museoiden kokoelmanhallinnan nykytilaa ja kehittää yhteistä järjestelmänhallintaa.

Pääsihteeri Minna Karvonen opetus- ja kulttuuriministeriöstä kertoi Kansallisen digitaalisen kirjaston nykytilanteesta. Hankkeen tavoitteena on edistää aineistojen avaamista vapaaseen käyttöön. Painopistealueina 2011–2013 ovat asiakasliittymän luominen, digitointi, keskitetyn pitkäaikaissäilytyksen rakentaminen ja tietohallinnon kehittäminen.

Taiteilijat ja muistiorganisaatiot

Lounaan jälkeen muusikko ja perinteenkerääjä Ilpo Saastamoinen kertoi laittaneensa esitelmäsuunnitelmansa uusiksi edeltäneenä yönä. Saastamoisen mielestä ei ole ollenkaan oleellista pohtia, mikä perinteen säilyttämisessä on tärkeää. Työ saattaa tässä mielessä tuntua turhalta. Ei kuitenkaan pidä murehtia liikaa vaan iloita työstä, jossa pienet ”häivähdykset” saattavat olla hyvin merkityksellisiä ja muuttaa elämää.

Saastamoista itseään on musiikissa kiehtonut ennalta-arvaamattomuuden ja arvattavuuden välinen suhde. Hän havainnollisti ajatuksiaan soittamalla cd:ltä viallisen viemäriputkiston kolinaa ja esittämällä yhden tahdin 80-jakoista joikua.

Erikoistutkija Anne Isomursu kertoi kuva-arkistohallinnan perusteista. Isomursun mukaan museoiden ja arkistojen olisi siirryttävä pelastustoimenpiteistä enemmän ennakoinnin suuntaan. Resurssit tähän tosin ovat vähäiset. Yhteistyö valokuvaajien ja yksityisten kokoelmankerääjien kanssa olisi siksikin tärkeää. Mahdollisia asiakkaita olisi syytä valmistella ja opastaa. Isomursu tarjosi yksityiskohtaisia ohjeita siihen, miten kuvakokoelmia tulisi järjestää. Hän painotti historioivaa otetta ja oheistietojen tärkeyttä. Isomursu tuore kirja Kuvansa kullakin käsittelee samaa aihetta ja oli esillä seminaarin yhteydessä.

Valtion taidemuseon erikoissuunnittelija Perttu Rastas ja taiteilija-perinteenkerääjä Erkki Pirtola jatkoivat aiheesta kertomalla omasta yhteistyöstään. Pirtola on videoinut kansanperinnettä, erityisesti ITE-taiteilijoita. Museo on tarjonnut Pirtolalle digitointiopastusta ja -apua. Keskustelussa tuli hyvin esille se, miten arkiselta ja marginaaliselta vaikuttava aineisto oikeasti on tärkeää. Tärkeys kuitenkin saattaa himmetä, jos tarjolla ei ole oheistietoja. Vanhemmasta aineistosta muistitietoa saattaa olla vaikea kaivaa esiin. Rastas ehdotti Pirtolalle, että tämä voisi videoidessa kertoa kameralle, mistä oikein on kyse.

Yleisökeskustelun yhteydessä Pirtola kertoi, ettei hän niinkään ole dokumentoija kuin kerääjä. Yleisöstä kysyttiin, kumpi oikeastaan on enemmän asiakas tässä tapauksessa: saava osapuoli eli Valtion taidemuseo vai aineiston tarjoaja eli taiteilija?

Visioita, ehdotuksia

Loppupaneelissa pohdittiin, mikä kulttuurista joutaa roskakoriin. Keskustelua veti tutkija Antti-Ville Kärjä, jonka mielestä mitään ei voi heittää pois. Lisäksi Kärjä muistutti yleisöä siitä, että kulttuurin tallentamisessa ja säilyttämisessä on pidettävä mielessä, kenen kulttuurista oikein on kyse ja kenen päämääriä toiminnassa ajatellaan. Toimintaa on ajateltava tämän hetken yhteiskunnallista todellisuutta vasten.

Myös arkistonjohtaja Jessica Parland-von Essenin ja elokuvaohjaaja Jouko Aaltosen mielestä kovin vähän jos mikään joutaa roskakoriin. Parland-von Essenin mielestä sähköisen materiaalin valtavuuteen nähden arkistotyö voi vaikuttaa pieneltä, mutta se on silti tehtävä. Digikulttuurin kartoitus voisi olla avuksi. Roskapostikin voi olla kulttuurisesti merkittävää! Myös Aaltonen puhui arkistoinnin vaikeudesta. Hän muistutti, että ”kansallisesti tärkeä” on vaikea mittatikka ja olisi huomioitava niin globaalit ulottuvuudet kuin yksityiset aineistot.

Toimittaja-kriitikko Aleksis Salusjärvi oli panelisteista ainoa, joka oli valmis heittämään jotain roskikseen. Turhuutena hän piti muun muassa Angry Birdsin ympärille kertynyttä, halpatyömaissa tehtyä krääsää. Salusjärvi vieroksui ”kansallisen tuottokulttuurin” mantramaista asemaa.

Loppuentevedossa Janne Mäkelä esitti, että päivän aikana sähköisen kulttuurin säilytysongelmaa ei ehkä kyetty ratkaisemaan mutta hyviä ehdotuksia nousi esiin:

* Muistiorganisaatioiden on tehtävä tiiviimpää yhteistyö taiteilijoiden ja kulttuuriaineistojen tuottajien kanssa kuin myös keskenään.

* Työnjakoa on mietittävä.

* On ehkä myös uudelleenarvioitava perinteisiä keräämiseen ja säilyttämiseen liittyviä kriteereitä (hyvä vs. huono, matala vs. korkea, eettiset kriteerit, uniikkius jne.), joita tässä seminaarissa ei paljonkaan käsitelty. Osa niistä tosin edustaa enemmän mennyttä maailmaa.

* On oltava avoin mieli aineistoille, jotka saattavat nyt vaikuttaa arvottomilta mutta eivät kohta sitä ole. Ajatuksissa ja toiminnassa on ylitettävä lyhyen tähtäimen motiivit ja kenties kansallisuuden näkökulmakin.

*On kehitettävä teknologiaa, jolla pystytään hallinnoimaan jättimäistä dataa.

*On kartoitettava digitaalisen kulttuurin luonnetta.